

ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

"Εκδοσις ΜΟΥΣΙΚΗΣ & ΕΚΔΟΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ — ΑΘΗΝΑΙ, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 3

Συντάσσεται από 'Επιτροπή — Διηγήτης Π. ΚΩΣΤΙΡΙΔΗΣ

ΕΤΟΣ Β'

ΑΡΙΘ. 28

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1951

ΤΙΜΗ ΦΥΛΛΟΥ 3.500

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΣ ΑΛΛΑΟΥΝΗ

ΜΟΡΦΕΣ ΜΕΓΑΛΩΝ ΜΑΕΣΤΡΩΝ

ΟΙ ΓΕΡΜΑΝΟΙ ΑΡΧΙΜΟΥΣΙΚΟΙ

Αν ο Μπετόβεν είναι ο πρώτος «μοντέρνος» μάστρος Συμφωνικών έργων—καθώς Έγγραφο στο προηγούμενο άρθρο μου — ο Κάρλ Μαρία φον Βέμπερ (1785—1826) δεν είναι μόνο ένας μεγάλος συνθέτης και ο δημιουργός της Γερμανικής ρομαντικής Όπερας, αλλά και ο πρώτος «μοντέρνος» μάστρος όπερας, που διηθόυνη τόσο τις δικές του όπερες, στην Πράγα, στο Βερολίνο και στο Λονδίνο, όσο και ξένα έργα, προετοιμάζοντας τις παραστάσεις με τη μεγαλύτερη φροντίδα και διευθύνοντας τις με τέτοια φλογερή ορμητικότητα που ο κόσμος δεν είχε ως τότε ξαναδθ. Στο Βερολίνο, όταν πρωτοεμφανίσθηκε ο Βέμπερ διευθύνοντας τις όπερες του, έκανε ιδιαίτερη έντοπως επίειδή εκεί, ως τότε, κυριαρχούσε ο Σποντίνι, που διηθόυνη κατά τόν καλήν σχολαστικό τρόπο. Και τότε άμέως δημιουργήθηκαν δύο «κόμματα» από τούς δπαδούς του ένος και του άλλου μάστρου, όχι μονάχα για τά έργα τους, αλλά και για τόν τρόπο της διευθύνσεως.

Νεώτερος του Βέμπερ, ο Μέντελσον (1809—1847), μένει στην 'Ιστορία της Μουσικής όχι μόνο ως συνθέτης αλλά και ως άμπευομένοσ μάστρος, που ή σύνομη σταδιοδρομία του σημειώνεται με μία τολμηρή πρώτη έκτέλεση: Στις 11 Μαρτίου 1829, σε ηλικία μόλις 20 έτων, ο Μέντελσον έξεβαε άπ' τη λήθη τά «Πάθη κατά Ματθαίου» του Μπάχ και τά έκτέλεσε στο Βερολίνο—έκατό χρόνια μετά τήν πρώτη τους έκτέλεσι στη Λειψία υπό τόν ίδιο τόν Μπάχ—Ένα γεγονός άπό τά πιο σημαντικά όχι μόνο της Γερμανικής μουσικής ζωής, αλλά και άλης της Εβρώπης όλου του κόσμου: 'Ο Μπάχ είχε ξεχασθθ, δεν ήταν πια τότε παρά ένα δνομα, που μόνο μερικοί, έλάχιστοι μουσικοί πρόφεραν άκόμα με σεβασμό και έσφαικα, γνόταν πάλι άπόκτημα του λαού! Και πόση σημασία είχε τό γεγονός αυτό για τη μουσική σνθεσι! Νέοι όρίζοντες, νέοι, μεγαλειώδεις κόσμοι άνοίγονταν από έκθαμβα μάτια τών μουσικών, για ν' άποτελέσουν από άπό τις πιο σπουδαίες και πιο μεγάλες πηγές δυνάμεις για μέλλοντικές κατευθύνσεις. Και πόσο άξιοθαύμαστος ήταν για τήν τολμή του, αλλά και για τήν αττοθασία του ο νεώτατος εκείνη τήν έποχή Μέντελσον: Έτκοσι έτων, ήταν ήδη ένα «δνομα», Ένας φημισμένοσ συνθέτης, άφοι σε ηλικία μόλις 17 έτων είχε γράψει τήν άφθαστη εκείνη Εισαγωγή στο «Όνειρο Φθερνής Νυκτός» και άμως άφιέρωνε όλο του τό ταλέντο, στην έξυμνηση του μεγάλου έργου που τόν είχε συγχαλόνισει εθός μόλις τό γνώρισε, άνασαιόνοντας έτσι τόν μεγαλύτερο Δάσκαλο όλων τών έποχών! Ποιός έξερει, άν χωρίς τόν Μέντελσον, θά γνωρίζαμε ποτέ τά έργα του Γιόχαν Σεμπάστιαν Μπάχ!...

Και με τήν ίδια αττοθασία, συντηρητικόσ στις καλλιτεχνικές του άπόψεις, προσηγής σε όλους και εύγενικά συγκρατημένοσ, ο Μέντελσον εργάσθηκε άπ' τό 1835 ως τό θάνατό του—1847—ως άρχιμουσικόσ της όρχήστρας του «Γκεβαντχάουζ» της Λειψίας, που υπό τή διεθούνη του κατέκτησε παγκόσια φήμη, φήμη που συνεχισθηκε και διατηρήθηκε ως πριν άπ' τόν τελευταίο πόλεμο, άπό τούς Ράιγκε, Νίκις και άλλους μεγάλους μάστρουσ.

'Εδω, μέσα στούς Γερμανόσ μάστρουσ, πρέπει ν' αναφέρω ένα μεγάλο Γάλλο μουσικό, τόν Έκτορα Μπερλιόζ, έπειδή άπό τούς Γερμανόσ πρωτοεκτιμήθηκε ή μεγαλοφυία του και μόνο με τούς Γερμανόσ μάστρουσ της έποχής εκείνης—ίσως και της σημερινής—μπορεί να παραβληθθ. 'Υπήρξε έποχή—και μάλιστα όχι πολύ μακρυνή—που πολλοί Γερμανοί σπουδαίοσ της Μουσικής, θεωρούσαν τόν Μπερλιόζ συμπατριώτη του!... Σύγχρονος του Μέντελσον—είχαν μάλιστα γνωρισθθ στη Ρώμη—άλλά έντελώς αντίθετος στον τρόπο της διευθύνσεως, ο Μπερλιόζ είναι ο πρώτος αντιπρόσωπος μιας έποχής τών νεώρων, παράφορος, έκρηκτικόσ, μεγαλοφυής γνώστης κάθε ήχητικόσ της τής μοντέρνας όρχήστρας, που έξερει να της άκοσπάσει, ποστικά και ποιοτικά, όλες της τις δυνατότητες, μ' Έναν άνυπέρβλητο τρόπο. 'Ο Μπερλιόζ ύπήρξε ο πρώτος έκτος μάστρος που έκλήθη στη Γερμανία και διηθόυνη σε πολλές πόλεις, ίδιος τά δικά του έργα, διεγείροντας παντού τόν ένθουσιασμό, ένθουσιαζόμενοσ ο ίδιος άπό τις καλές όρχήστρες που έβρισκε, σφόνοντας παντού άνεξάλεπτες έντοπως.

Σύγχρονος του Μπερλιόζ, φίλος του μάλιστα τά πρώτα χρόνια, ο Ρίχαρντ Βάγκνερ ύπήρξε επίσης Ένας μεγάλος άρχιμουσικόσ, που άφοσιώθηκε στη μελέτη του Μπετόβεν και ιδιαίτερα στις Συμφωνίες του και μάλιστα έπέφερε κάποιες άλλαγές στην 'Ενάτη, σύμφωνα με τή δική του ήχητική άίσθησι, άπως άλλωστε έπέφεργάσθηκε και τά έργα του Γκόλνκ που διευθόυνη. 'Οπως για κάθε τι που τόν άπασχολούσε σοβαρά, ο Βάγκνερ μάς άφισε και μία μελέτη περί διευθύνσεως όρχήστρας, γραμμένη με πολύ πνεύμα. 'Ο αντίληψεις του μπορεί να ήταν μερικές φορές αθάιστες, φαινόταν άμως ότι αί έρμηνείες του, γεμάτες δημιουργικό πνεύμα, ήταν κάποι τό μεγαλειώδεις, τό έπιβλητικό, τό πειστικό. 'Ας τόσο, τά δικά του έργα, προτιμούσε να τά διευθόυνη άλλοι: και γόρω του είχε συνεργάτες άφοσιωμένοσ, όσο και μεγαλοφυείς, που στή μαγκέτα του μπορούσε να έμπιστευθθ άπόλυτα. Τήν πρώτη έκτέλεσι του «Πάρσιφαλ» στη Μπάυρωιτ, διηθόυνη ο

άρχιμουσικός της Βασιλικής Αούλης του Μονάχου Χέρμαν Λεβί, ένα ήρεμο και καθαρό μυαλό, που ήταν επίσης περίφημος έρμηνευτής του Μότσαρτ. Άλλοι μεγάλοι άρχιμουσικοί γύρω στο Βάγκνερ, ήταν ο περίφημος Χάνς Ρίχτερ, ένας άπ' τους πιο πολύτιμους βοηθούς του, ο Φέλιξ Μότλ, που έχει κάνει και πολλές μεταγραφές, εξαιρετικά επιτυχημένες, παλαιών ληρονημένων έργων—μερικές έχουν παιχθεί και στην Άθήνα—ο Κάρλ Μούκ, ένας από τους μεγαλύτερους αντιπροσώπους της Βαυερικής παραδόσεως της Μπάουρτε κ.δ.

Άλλά ή πιο μεγάλη φυσιογνωμία από την «άκοιουθία» του Βάγκνερ, ένας άρχιμουσικός που τό άναδημιουργικό του πνεύμα έβινε στις έρμηνείες του την ιδιαίτερη εκείνη σφραγίδα της μεγαλοφυΐας, είναι ο θρυλικός Χάνς φόν Μπόλωφ, ο πρώτος σούζυγος της Κοζίμα Βάγκνερ, της κόρης του Λιστ. Πρώτος έρμηνευτής του «Τριστάνου» καθώς και τών «Άρπιτραγουδιών», ύππρέτσει με τό φλογερό τό τευκεριμένο και τόν Μπερλιόζ και τόν Λιστ, άργότερα και τόν Μπραχς, καθώς και όλους τούς κλασικούς. Λαμπρός πιανίστας συνάμα, έπαιζε και διηθούνε, σχεδόν πάντοτε «άπεξω» και ή βίαιη, μαχητική ιδιοσυγκρασία του, δέν έξωτερικεύταν μόνο στις έκτελέσεις του, αλλά συχνά και στις αυτοσχέδιες όμιλιες του προς τό κοινό, πριν από ένα έργο κάθε φορά, που νόμιζε πως έπρεπε τό τό έξηγήση. Ό Μπόλωφ, δά μπορούσαμε να πούμε, ύππρξε και τό πρώτο «σάρα» της έποχής του: Χωρίς ξεκούρασι, έτρεχε από πόλι σέ πόλι, από χώρα σέ χώρα, καλεσμένος άπ' όλες τις όρχήστρες της Εύρώπης, ως που πέθανε στο Κάιρο, σέ ηλικία 64 ετών, στό 1894. Στο Βερολίνο, στό 1928, σν δέ γελιέμαι, ή 1929, γνώρισα τη χήρα του, την κ. Μαρία φόν Μπόλωφ, που είχε γράψει και έκδώσει ήδη στό 1925 τη βιογραφία του και που μου είχε διηγηθή πολλά από την καταπληκτική ζωή του. Ό Μπόλωφ ήταν ένα φαινόμενο έργατικότητα—ύππρξε επίσης περίφημος εκπαιδευτής όρηστρών, που πολλές φορές—ποιάς μάετρος θά τό έκανε αυτό σήμερα!—άφοο προετοιμασε την όρχήστρα με άπειρες πρόβες, άφινε τούς καρπούς της δικής του έργασιας σ' έναν άλλον, όπως έκανε στό Μάινικ—όπου διηθούνε την όρχήστρα άπ' τό 1880 - 1885— και στό Βερολίνο, όπου, άφοο προετοιμασε την όρχήστρα του στις Συμφωνίες του Μπραχς, άφισε έπειτα τη διεύθυνσι στον Ιβό τόν Μπραχς, που ως μάετρος ήταν πολύ καλύτερός του.

Φίλοι, μαθητές, συνεργάτες του Μπόλωφ, δυο μεγάλοι, δυο γίγαντες: Ό Ρίχαρντ Στράους και ό Γκούσταφ Μάλερ. Ό Θεός μ' άξιώσει να Ιβώ τόν Στράους να διευθύνω, να τόν γνωρίσω, να ζήσω στό περιβάλλον του. Τόν Μάλερ δέν τόν πρόφθασα. Μεγαλύτερος κατά τέσσερα μόλις χρόνια από τόν Στράους, ό Μάλερ πέθανε στη Βιέννη, στό 1911, μόλις πενήντα ενός έτων. Και όμως, όταν πρωτοπήγα στη Βιέννη, στό 1922, έντεκα χρόνια μετά τό θάνατό του, ή άνάμνησι του διε-

τρείτο τόσο ζωντανή, οι μουσικοί και τό κοινό μιλούσαν έτσι για τόν Μάλερ, ή άτμόσφαιρα ήταν τόσο θερμάτη από τό πνεύμα του, ώστε νομίζω πως και χωρίς να διαβάσω παλλής κριτικές και έντυπώσεις, θά μπορούσα να περιγράψω τόν τρόπο της διευθύνσεως του. Ήταν βίαιος και όρμητικός, άληθινός τράνανος της όρχήστρας άλλα και τών τραγουδιστών της Όπερας της Βιέννης, όπου ύππρέτσει ως διευθυντής επί δέκα χρόνια και που επί τών ήμερών του έφθασε στην παγκόσμια φήμη της. Οι έρμηνείες του με τη «Φιλαρμονική Όρχήστρα» της Βιέννης, άφιναν τόν κόσμο καταπληκτο, έκστατικό, παντού όπου ταξίδεψε με τούς «Φιλαρμόνικες». Άπαιτούσε τό άπαντο από τό καθένα όργανο, κάθε όργανο έπαιρνε άπ' τη θέλησι του, δική του ζωή, δική του φλόγα και όμως έμενε ύποταγμένο στη μεγάλη γραμμή.

Πόσο διαφορετικός ό τρόπος της διευθύνσεως του Ρίχαρντ Στράους! Όσο διαφορετική είναι και ή ζωή και τό δημιουργικό έργο τών δυο αυτών μεγάλων γιατί και ό Μάλερ ύππρξε συνθέτης που ή αξία τών έργων του όμως διαμφισβητείται τόσο, που σιγά - σιγά άρχίζουν να σβούουν άπ' τα προγράμματα τών συναυλιών, ενώ τά έργα του Στράους έπεβλήθησαν εύθως άμέσως από την πρώτη του νεότητα. Τό παράενο είναι πως ό Ρίχαρντ Στράους, ό τόσο φλογερός στό έργο του, που επί πλέον μορφώθηκε ως μάετρος δίπλα στην ήφαιστειώδη εκείνον Μπόλωφ, του οποίου μάλιστα ύππρξε και νεαρός βοηθός στην όρχήστρα του Μάινικ, ως διευθυντής όρχήστρας ήταν ήρεμος, συγκρατημένος, χωρίς μεγάλες όρμητικές κινήσεις—όσο μάλιστα προχωρούσε στην ηλικία, τόσο, πιο συγκρατημένος, άλλα και συγκεντρωμένος ήταν και τόσο λιγώτερο έπέμενε στις πρόβες, ιδίως όταν έπρόκειτο για δικά του έργα. Συχνά είχε ανακουθήσει, στη Βιέννη, δοκιμές της όρχήστρας με τόν Ρίχαρντ Στράους. Πολλές φορές, τό δικά του έργο, του ήταν άρκετό να τό επεράση μιά φορά μόνο και όταν κανείς άπ' την όρχήστρα ζητούσε επανάληψη, ό Στράους, μ' ένα καλοκάγαθο χαμόγελο έλεγε «άφίστε, θά πάη... έννοια σας...» Και πράγματι, στη συναυλία «έπήγαινε» περίφημα—ήταν μιά μυστηριώδης έπιβολή, ήταν κάτι τό άσύλληπτο ή έπιβολή, άλήθεια, της μεγάλης του προσωπικότητας. Ύππρξε μοναδικός έρμηνευτής του Μότσαρτ. Όποιος τόν άκουσε στην Όπερα της Βιέννης, όπου είχε διαβεθθί τόν Μάλερ, να συνοδεύη μόνος του τά ρετσιτατίβα στό πιάνο, να διευθύνω «τόν Δών Ζουάν» ή τούς «Γάμους του Φίγκαρο», ή τό «Φιντέλιο» του Μπετόβεν, που τόσο αγαπούσε, δέ μπορεί να τόν ξεχάση. Άκουσα άλλους μάετρος να διευθύνουν καλύτερα τά έργα του Στράους άπ' όσο τά διεύθυνε ό Ιβός, δέν άκουσα όμως κανένα να διευθύνη Μότσαρτ σάν τόν Στράους.

Σ' ένα προσέχεις όρθρο, θά Ιβούμε τούς άλλους μεγάλους μάετρος, άρχίζοντας από τόν Τσοκάνι...